

EL TERRITORI URBA DE VILANOVA I LA GELTRU

Apunts per a un estudi de millora de la situació actual (CAP. IV) LA GELTRU

Aquest estudi tanca l'anàlisi del territori urbà que havia iniciat en aquest butlletí (març de 1988); mancava només el barri de la Geltrú i, malgrat un llarg parèntesi, he volgut acabar l'estudi seguint els mateixos paràmetres que m'havia imposat al començament per donar contingut a la formulació dels diferents districtes o sectors que formen aquest barri.

1. CASC DE LA GELTRU
2. EL PALMERAR
3. L'HORT DEL CASTELL
4. ELS SET PECATS MORTALS
5. EL CARRER CORREU
6. EL GRUP ARMANYA
7. EL TACÓ
8. EL PEDRÓ
9. EL LLIMONET

1. El Casc de la Geltrú correspon al nucli històric de la ciutat, bastit damunt un inapreciable turonet. Un document del 999 ens dona la primera referència amb el nom de Villa Episcopale, per bé que també podria tractar-se de la Quadra de la Bisbal que s'esmenta en segles posteriors vora el torrent del Llimonet. El 1080 surt documentada amb el nom de Guisaltrud; els bisbes de Barcelona la tenien infeudada als descendents de Mir Geribert, que amb el temps foren senyors de Ribes. Passà a diversos llinatges i no serà fins el 1576, que els darrers senyors, els Sanjust, vendran el castell i el terme de la Geltrú al municipi que, des del 1368, formaven la pròpia Geltrú, Vilanova de Cubelles i Cubelles.

Avui dia és un districte mig oblidat on perduren encara molts edificis i cases antigues agrupats a l'entorn dels carrers

estrets i tortuosos que giren al voltant del castell i de l'església de Santa Maria. Sol passar que llurs propietaris s'estimen més vendre l'immoble i no pas llogar-lo, ja que, si ho fessin, haurien d'invertir molts diners en

l'arranjament. A voltes la venda no es materialitza i esdevé el perill d'ensulsiament definitiu. Manté, però, la Geltrú, el seu encisador aire pagesívol dins una sorprenent rusticitat arquitectònica, esquivant els podero-

La plaça Miró al principi de segle. Edlt. ATV

sos tentacles de la ciutat nova. Cal elogiar aquelles famílies que, desafiant la migradesa de serveis que el barri ofereix, decideixen establir-s'hi amb l'anhel de cercar la pau i la tranquil·litat que, de ben segur, no trobarien a l'altra banda del torrent.

2. El Palmerar era la zona deshabitada que separava el Casc de la Geltrú del primitiu nucli de la vila nova; el topònim deu reflectir l'existència d'abundants margallons. De temps immemorial, hi havia un pont que traspassava el torrent de la Pastera per accedir al castell. No fou fins el 1831 que es cobrí el primer tros del torrent, convertint-se en plaça tot l'espai situat al davant del pont del Palmerar.

Ens diu la història que aquest districte fou motiu de plets al llarg del temps per geltrunencs i vilanovins -entre 1373 i 1632-; en el darrer plet, els geltrunencs al·legaren a favor seu adduint que els rectors de la seva parròquia ja feia quinze anys que administraven els sagraments als pobladors del Palmerar.

Aquest districte comprèn el carrer Freixes, la plaça Llarga, la plaça del Pou i els tres carrers del Palmerar, que comuniquen ambdues places. En l'actualitat, malgrat que són molt estrets, suporten un intens trànsit rodat.

La plaça del Pou és un punt neuràlgic de la ciutat per bé que força desvaloritzat. Fins l'any 1374, s'hi va celebrar el mercat conjunt de la Geltrú i de Vilanova, segons conta l'historiador Pare Garí. El nom pot provenir de l'existència d'un pou comunal a la plaça; la font que ara hi ha, construïda el 1861, és dedicada a l'arquebisbe Francesc Armanyà.

3. L'Hort del Castell correspon a l'eixamplament del barri antic

La plaça del Pou. Darrera, el campanar de l'església de la Geltrú. Edit. ATV

a extramurs quan varen començar a urbanitzar-se les terres de conreu del pagesos geltrunencs. Aquest topònim cal recuperar-lo, ja que, malgrat el procés constructiu que s'hi ha generat i la població que l'habita, no hi ha cap altre nom que defineixi millor la uniformitat d'aquest sector.

L'Hort del Castell és una partida ben documentada en el cadastre del 1739, compresa entre el Torrent de la Terrosa i el Camí Nou (perllongació del c. Sant Cristòfol, passant pel mig del Museu del Ferrocarril i arribant a mar pel c. de la Fassina -oficina-). L'altre camí, el Vell, era anomenat precisament de l'Hort del Castell, que des del Portal de Sitges feia cap a mar vora l'estany de la Piera o de la Geltrú. En un altre moment descriurem la quantitat de sínies edificades en aquesta zona, tot i que ben poques resisteixen l'imparable creixement urbà (la sínia del Gall o la sínia Pujó).

L'eix vertebrador d'aquest districte és la Rambla del Castell, que traspassa la carretera Vella per abocar-se a la nova o Rambla Transversal, ja que les dependències de la RENFE impossibiliten l'allargament. Ha estat en els anys setanta que

s'han colmatat totes les illes, per bé que sense edificis espectaculars. Els habitatges socials de la fàbrica Marquès i els Blocs RENFE hi han quedat integrats tot i vorejar l'envellit camp de futbol.

4. Molts vilanovins no saben on són els Set Pecats Mortals. Poc més de mitja dotzena de cases arrenclerades a la riba esquerra del torrent de la Pastera, just abans que aquest enceti el curs subterrani sota la plaça de les Casernes. El topònim no deu ésser gaire antic i deu fer referència a alguna activitat immoral que portava a la perdició de les ànimes. Aquest petit districte, deslligat de qualsevol altre, té bones perspectives de creixement a causa de la proximitat del cinturó de ronda.

5. Entenc el carrer Correu com la veritable via que separa la Geltrú de la Vila Nova. Carrer de trànsit obligat des que deuria obrir-se, assoleix de ben segur avui dia un pas de vehicles desmesurat que contrasta amb la migradesa comercial i la proximitat de les façanes que es miren davant per davant. Atresora tot un seguit de cases del tombant de segle que do-

LA GELTRÚ

nen l'esquena al torrent de la Pastera. Contradictòriament, aquesta via, coberta entre el 1831 i el 1894, i a desgrat de les intermitents ensuïades, desperta ara amb una empenta comercial i ciutadana que fins i tot sorprèn. En bona mesura hi ha contribuït la reconversió de la Paperera en Centre de Formació Ocupacional i la instal·lació de petits tallers. Així, doncs, definim aquesta allargassada llenca compresa entre el tortuós carrer de la Unió i el dreturer carrer Correu -també carrer Pàdua-, des del carrer de la Peixateria fins a la Rambla Transversal, com el resultat d'un espai encotillat entre dues vies pròximes de comunicació ràpida nord-sud.

6. El Grup Armanyà és un conjunt d'edificis aïllats però agrupats dins una estructura de veïnat, destinats a habitatges socials i adjudicats per sorteig el 1963 per satisfer la necessitat d'una part de les famílies immigrants d'aquella època. Tal com solia fer-se aleshores, la barriada s'edificà als afores de la ciutat, fet que dificultà la integració social dels seus habitants.

Francesc Armanyà fou un religiós agustinà, nat a Vilanova el 1718, que assolí càrrecs de molta responsabilitat dins la jerarquia eclesiàstica en ésser nomenat bisbe de Lugo i arquebisbe de Tarragona.

7. La barriada del Tacó està assentada damunt l'antiga partida dels Crespallins, topònim esmentat en el Capbreu de la Geltrú de l'any 1591. Un segle i mig després, subsistia aquest nom en una forma més correcta, Crespellins, que figura en el cadastre de Vilanova i la Geltrú del 1739. Correspon a una partida de terra que comprenia tota la barriada del Tacó i la zona que llinda amb l'empresa Griffi, actualment travessada per

la variant de la C-246. El camí dels Crespellins discorria, més o menys, per l'actual carretera de Vilafranca. La primitiva carretera passava pel torrent del Llimonet o de les Fembres.

El nom de Crespellins fou oblidat i substituït pel del Tacó, o més pròpiament Pujada del Tacó. Quan al principi dels cinquanta es procedí a l'ordenació d'aquesta barriada anàrquica nascuda per la iniciativa de diverses famílies d'immigrants, hom proposà batejar-la amb el nom de Fuensanta, en record de la verge patrona de Múrcia, per tal de bandejar el despectiu Múrcia-Xica que els vilanovins volien imposar. El topònim de Fuensanta restà únicament al carrer principal.

El vial més baix d'aquest veïnat, situat a la part de llevant, solament té cases a la cara oest i els seus ocupants el denominen carrer del Muro, possiblement a causa dels marges que el precediren i que encara subsisteixen a la part de migdia, entre les sínies Cansalada i Granja Betes. Per recordar el tradicional i oblidat topònim que corresponia a aquesta barriada, hom ha donat el nom de carrer dels Crespellins al sector actual del dit carrer del Muro i a la perllongació que s'obrirà fins al vial de ronda. En l'actualitat, la barriada ha millorat molt els serveis i sembla socialment més unida a la ciutat.

8. El Pedró és un sector a extramurs de la Geltrú que ocupa l'inici del camí de Vilafranca, a llevant del torrent del Llimonet. En el Capbreu de la Geltrú del 1591, aquestes terres pertanyien a la Quadra de la Bisbal -possiblement depenent del castell de la Geltrú-, per bé que el topònim de Pedró s'esmenta contemporàniament al de la Bisbal. L'etimologia és incerta, tot i que té més credibilitat l'existència d'una fita o pedró vora l'hipotètic portal que ence-

tava el camí de Vilafranca, que no pas el d'una edificació per al servei d'empadronament.

El carrer principal és el de Santa Magdalena -també el camí menava a l'ermita de santa Magdalena-, popularment conegut per carrer dels Gitanos, per on encara avui els vilanovins s'adrecen al cementiri o bé es comuniquen amb les barriades del Tacó i del Grup Armanyà; amb la implantació de l'IES "Joaquim Mir" hom hi aprecia un augment en el flux de gent jove. Malgrat aquests aspectes, és un districte mig oblidat i, per tant, mancat d'una necessària intervenció estructural.

9. El torrent del Llimonet té l'inici vora la masia del Notari. Tot i el seu curt recorregut, recull un cabal apreciable quan descarrega alguna tamborinada d'estiu. El seu curs esdevé subterrani poc abans de la seva aflüència al torrent de la Pastera, vora la plaça de les Casernes.

El topònim és ben viu encara, especialment per als que viuen en aquest districte delimitat a tramuntana pel nou cinturó de ronda.

L'edifici més emblemàtic és l'antiga caserna militar, que també dona nom a l'espaiosa plaça que li don relleu. Aquesta construcció fou pagada pel poble perquè aquest ja no fos molestat pels sovintejats allotjaments de tropes en cases particulars. Al començament dels anys seixanta fou transformat en Pavelló d'Esports.

Antoni Sagarra i Mas
juny de 1993
